

MEDIA TA'LIM NAZARIYASINING PEDAGOGIKADA O'RNI**Abdurasulova Madinabonu Abduxalil qizi****Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti
professional ta'lim va san'ati 1-kurs**

Annotatsiya. Ushbu maqolada media ta'lim nazariyasining pedagogika fanidagi o'rni, uning zamonaviy ta'lim jarayonidagi ahamiyati va o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni shakllantirishdagi roli yoritiladi. Bugungi axborotlashgan jamiyatda ta'lim faqat tayyor bilimlarni yetkazish bilan cheklanmay, o'quvchini axborotni izlash, saralash, tahlil qilish, baholash va undan ongli foydalanishga o'rgatishi zarur. Shu jihatdan media ta'lim pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida ta'lim mazmunini boyitadi, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatni interfaol shaklga olib chiqadi hamda raqamli madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar. Media ta'lim, pedagogika, axborot madaniyati, media savodxonlik, raqamli ta'lim, tanqidiy fikrlash, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari.

Аннотация. В данной статье рассматривается роль теории медиаобразования в педагогике, ее значение в современном образовательном процессе и роль в формировании критического мышления у учащихся. В современном информационном обществе образование не должно ограничиваться передачей готовых знаний, а должно также учить учащихся искать, сортировать, анализировать, оценивать и осознанно использовать информацию. В этом отношении медиаобразование, как одна из важных областей педагогики, обогащает содержание образования, переводит отношения между учителем и учеником в интерактивную форму и способствует развитию цифровой культуры.

Ключевые слова: медиаобразование, педагогика, информационная культура, медиаграмотность, цифровое образование, критическое мышление, современные педагогические технологии, информационно-коммуникационные технологии.

Annotation. This article discusses the role of media education theory in pedagogy, its importance in the modern educational process and its role in the formation of critical thinking in students. In today's information society, education should not be limited to the transfer of ready-made knowledge, but should also teach students to search for, sort, analyze, evaluate and use information consciously. In this regard, media education, as one of the important areas of pedagogy, enriches the content of education, brings the relationship between teacher and student to an interactive form, and serves to develop digital culture.

Keywords. Media education, pedagogy, information culture, media literacy, digital education, critical thinking, modern pedagogical technologies, information and communication technologies.

Kirish

XXI asrda jamiyat hayotining barcha sohalarida axborot oqimi keskin ortib bormoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, elektron ommaviy axborot vositalari, raqamli platformalar va sun'iy intellektga asoslangan texnologiyalar insonlarning kundalik hayoti, dunyoqarashi, muloqot madaniyati va bilim olish jarayoniga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, yosh avlodning dunyoni anglashida media vositalarining o'rni tobora ortib bormoqda. Shu sababli zamonaviy pedagogika oldida nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarni axborot bilan ongli,

tanqidiy va mas’uliyatli ishlashga o’rgatish vazifasi turibdi. Media ta’lim nazariyasi ana shu ehtiyoj natijasida shakllangan pedagogik yo’nalishlardan biridir. U o’quvchilarda media matnlarni tushunish, tahlil qilish, baholash, ularning mazmuni va ta’sir mexanizmlarini anglash ko’nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Media ta’lim faqat kompyuter yoki internetdan foydalanishni o’rgatish emas, balki axborot manbalariga ongli munosabatda bo’lish, yolg’on va ishonchli ma’lumotni farqlash, manipulyativ axborot ta’siridan himoyalash, shuningdek, o’z fikrini turli media shakllari orqali madaniy ifodalashni ham o’z ichiga oladi. Pedagogika fanida media ta’limning o’rni shundan iboratki, u an’anaviy ta’lim mazmunini zamonaviy axborot muhiti bilan uyg’unlashtiradi. O’quvchi endilikda faqat darslikdagi matnni o’zlashtiruvchi subyekt emas, balki turli axborot manbalari bilan ishlovchi, ularni tahlil qiluvchi, munosabat bildiruvchi va yangi axborot mahsulotini yaratuvchi faol shaxs sifatida qaraladi. Bu esa ta’lim jarayonida o’quvchining mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Asosiy qism

Media ta’lim nazariyasi pedagogikada zamonaviy ta’limning muhim nazariy va amaliy asoslaridan biri hisoblanadi. Uning asosiy mohiyati o’quvchilarda axborot bilan ishlash madaniyatini shakllantirish, media vositalarining jamiyat va shaxs ongiga ta’sirini anglatish hamda media mahsulotlarni tanqidiy baholash ko’nikmasini rivojlantirishdan iborat. Bugungi kunda yoshlar ko’p vaqtini internet, ijtimoiy tarmoqlar, video platformalar, elektron darsliklar va boshqa raqamli muhitlarda o’tkazmoqda. Bunday sharoitda pedagogik jarayon ham ushbu real axborot muhitidan ajralgan holda rivojlana olmaydi. Shu bois media ta’lim nazariyasi maktab, kollej, litsey va oliy ta’lim tizimida alohida ahamiyat kasb etmoqda. Media ta’limning pedagogikadagi asosiy vazifalaridan biri o’quvchini axborotni tayyor holda qabul qiluvchi emas, balki uni tahlil qiluvchi faol subyektga aylantirishdir. An’anaviy ta’limda o’qituvchi asosiy axborot manbai sifatida namoyon bo’lgan bo’lsa, zamonaviy sharoitda o’quvchi ko’plab axborot manbalariga mustaqil murojaat qila oladi. [3] Biroq axborot ko’pligi doimo bilim ko’pligini anglatmaydi. Aksincha, noto’g’ri, biryoqlama, manipulyativ yoki ilmiy asosga ega bo’lmagan ma’lumotlar yoshlarning dunyoqarashiga salbiy ta’sir ko’rsatishi mumkin. Shu sababli pedagogikaning muhim vazifasi o’quvchiga axborotni tanlash, solishtirish, mantiqiy tahlil qilish va ishonchli manbalarni ajratishni o’rgatishdan iborat. Media ta’lim nazariyasi tanqidiy fikrlash bilan chambarchas bog’liq. Tanqidiy fikrlash - bu har qanday axborotni shubha, tahlil va mantiqiy baholash asosida qabul qilish qobiliyatidir. O’quvchi media matnni o’qiganda yoki ko’rganda uning kim tomonidan yaratilgani, qanday maqsadga xizmat qilayotgani, qanday auditoriyaga qaratilgani, qanday g’oya ilgari surilayotgani va unda qanday ta’sir vositalari qo’llanganini anglay olishi kerak. Masalan, reklama, yangilik, blog, videorolik, ijtimoiy tarmoqdagi post yoki film oddiy axborot shakli bo’lib ko’rinsa-da, ularning har biri muayyan g’oyaviy, iqtisodiy, madaniy yoki psixologik ta’sir kuchiga ega. Media ta’lim o’quvchini ana shu yashirin ta’sir mexanizmlarini tushunishga o’rgatadi.

Pedagogik nuqtayi nazardan media ta’lim o’quvchilarning faolligini oshirishda ham katta ahamiyatga ega. Dars jarayonida video materiallar, elektron taqdimotlar, interfaol platformalar, onlayn testlar, virtual laboratoriyalar va raqamli resurslardan foydalanish o’quvchilarning mavzuga qiziqishini kuchaytiradi.[4] Ayniqsa, tasvir, ovoz, harakat va matn uyg’unligida berilgan axborot o’quvchi ongida tezroq va samaraliroq mustahkamlanadi. Biroq media vositalaridan foydalanish faqat ko’rgazmalilik uchun emas, balki maqsadli pedagogik

faoliyat sifatida tashkil etilishi lozim. Ya’ni o’qituvchi media materialni darsning mazmuni, maqsadi, o’quvchining yoshi va psixologik xususiyatlariga mos holda tanlashi zarur. Media ta’lim nazariyasining yana bir muhim jihati shundaki, u o’qituvchining pedagogik rolini ham o’zgartiradi. Zamonaviy ta’limda o’qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki yo’naltiruvchi, maslahat beruvchi, axborot muhitida to’g’ri harakatlanishga yordam beruvchi pedagogik rahbar sifatida namoyon bo’ladi. O’qituvchi o’quvchilarga tayyor xulosalarni berishdan ko’ra, ularni mustaqil izlanishga, savol berishga, axborotni solishtirishga va o’z fikrini asoslashga o’rgatishi kerak. Shu jihatdan media ta’lim konstruktivistik pedagogika bilan ham bog’liq bo’lib, unda bilim o’quvchi tomonidan faol ravishda quriladi. Media ta’lim nafaqat bilim berish, balki tarbiyaviy jarayonda ham muhim ahamiyatga ega. Chunki media vositalari yoshlarning axloqiy qarashlari, estetik didi, ijtimoiy munosabatlari va fuqarolik pozitsiyasiga ta’sir ko’rsatadi. Ijtimoiy tarmoqlardagi turli kontentlar, videolar, reklama mahsulotlari va ommaviy madaniyat namunalari tanqidiy tahlil qila olmagan o’quvchi ularning salbiy ta’siriga berilishi mumkin. Media ta’lim esa o’quvchilarda axborot iste’moli madaniyatini shakllantiradi. Bu madaniyat o’z ichiga internetdan oqilona foydalanish, mualliflik huquqiga hurmat bilan qarash, boshqalarning fikrini hurmat qilish, kiberxavfsizlik qoidalariga rioya etish va media makonda mas’uliyatli faoliyat yuritishni oladi.

Bugungi pedagogik jarayonda media savodxonlik alohida kompetensiya sifatida qaralmoqda. Media savodxon shaxs axborotni topa oladi, uni tahlil qiladi, ishonchliligini baholaydi, undan to’g’ri foydalanadi va zarur hollarda o’zi ham sifatli media mahsulot yarata oladi. Bu ko’nikmalar faqat informatika darslarida emas, balki barcha fanlarda shakllantirilishi lozim. Masalan, ona tili va adabiyot darslarida o’quvchilar badiiy matn va media matni taqqoslashi, tarix darslarida turli tarixiy manbalarni solishtirishi, biologiya yoki geografiya darslarida ilmiy ma’lumotlarning ishonchliligini tekshirishi mumkin. [5] Demak, media ta’lim fanlararo xususiyatga ega bo’lib, u butun ta’lim tizimining mazmuniga singdirilishi zarur. Media ta’lim nazariyasining pedagogik ahamiyati o’quvchining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda ham namoyon bo’ladi. Zamonaviy o’quvchi nafaqat axborot iste’molchisi, balki axborot yaratuvchisidir. U taqdimot, videorolik, podkast, blog, elektron loyiha, infografika yoki raqamli hikoya yaratish orqali o’z bilimini amaliy ko’rinishda ifodalaydi. Bunday faoliyat o’quvchining nutq madaniyati, vizual tafakkuri, texnologik ko’nikmalari, jamoada ishlash qobiliyati va ijodiy yondashuvini rivojlantiradi. Shu sababli media ta’lim o’quvchi shaxsining har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiluvchi muhim pedagogik vosita hisoblanadi.

Shuningdek, media ta’lim inklyuziv va differensial ta’lim imkoniyatlarini ham kengaytiradi. Raqamli resurslar yordamida turli qobiliyat, qiziqish va o’zlashtirish darajasiga ega o’quvchilar uchun moslashtirilgan ta’lim materiallarini yaratish mumkin. Masalan, ayrim o’quvchilar matn orqali, boshqalari esa video, audio yoki tasvir orqali mavzuni yaxshiroq o’zlashtiradi. Media vositalarining turli shakllari o’quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishga yordam beradi. Bu esa pedagogik jarayonni insonparvar, moslashuvchan va samarali tashkil etish imkonini beradi.

Media ta’limni samarali joriy etish uchun o’qituvchilarning o’zlari ham media kompetensiyaga ega bo’lishi zarur. O’qituvchi raqamli vositalardan foydalanishni bilishi bilan birga, ularning didaktik imkoniyatlari, psixologik ta’siri, xavfsizlik jihatlari va tarbiyaviy ahamiyatini ham chuqur anglashi kerak. Chunki har qanday texnologiya o’z-o’zidan ta’lim sifatini oshirmaydi. Uning samarasi pedagogik maqsad, metodik yondashuv va to’g’ri tashkil

etilgan o'quv faoliyatiga bog'liq. Agar media vositalari faqat bezak yoki vaqtni to'ldirish vositasi sifatida ishlatilsa, u kutilgan natijani bermaydi. Aksincha, u o'quvchini chalg'itishi yoki yuzaki bilimga olib kelishi mumkin. Shuning uchun media ta'lim nazariyasi o'qituvchidan puxta metodik tayyorgarlikni talab etadi. Media ta'limning pedagogikadagi dolzarbligi yana shundaki, u demokratik jamiyat uchun zarur bo'lgan faol, ongli va mas'uliyatli fuqaroni tarbiyalashga xizmat qiladi. Axborot jamiyatida insonning qarashlari, tanlovi va ijtimoiy faolligi ko'p jihatdan media orqali shakllanadi. Shuning uchun o'quvchilarni yoshligidan media xabarlarini tahlil qilish, yolg'on axborotdan himoyalash, internet madaniyatiga rioya qilish va ijtimoiy mas'uliyatni anglashga o'rgatish muhimdir. Bu esa pedagogikaning nafaqat ta'limiy, balki ijtimoiy-tarbiyaviy vazifalarini ham kengaytiradi. Umuman olganda, media ta'lim nazariyasi pedagogikada zamonaviy ta'lim sifatini oshiruvchi, o'quvchining mustaqil va tanqidiy fikrlashini rivojlantiruvchi, axborot madaniyatini shakllantiruvchi hamda raqamli jamiyat sharoitida shaxsni hayotga tayyorlovchi muhim ilmiy-amaliy yo'nalishdir. U ta'lim jarayonini faollashtiradi, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqotni yangi bosqichga olib chiqadi, dars mazmunini real hayot bilan bog'laydi va pedagogik jarayonni zamon talablariga moslashtiradi.

Xulosa

Media ta'lim nazariyasi bugungi pedagogika fanining ajralmas tarkibiy qismiga aylanib bormoqda. Axborot oqimi kuchaygan, raqamli texnologiyalar keng tarqalgan hozirgi davrda o'quvchilarni faqat bilim bilan qurollantirish yetarli emas. Ularni axborotni anglash, tahlil qilish, baholash va undan mas'uliyat bilan foydalanishga o'rgatish zarur. Media ta'lim aynan shu vazifani bajaradi. Pedagogik jarayonda media ta'lim o'quvchilarning tanqidiy fikrlashi, ijodkorligi, kommunikativ ko'nikmalari, axborot madaniyati va raqamli savodxonligini rivojlantiradi. U o'qituvchining metodik imkoniyatlarini kengaytiradi, darslarni interfaol va hayotga yaqin tashkil etishga yordam beradi. Shu bilan birga, media ta'lim yoshlarni yolg'on axborot, manipulyatsiya, zararli kontent va axborot xurujlaridan himoya qilishda ham muhim tarbiyaviy ahamiyatga ega. Shunday qilib, media ta'lim nazariyasining pedagogikadagi o'rni uning zamonaviy ta'lim mazmunini boyitishi, o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishi va raqamli jamiyat sharoitida ongli fuqaroni tarbiyalashga xizmat qilishi bilan belgilanadi. Kelajak pedagogikasi media savodxon, tanqidiy fikrlaydigan, ijodkor va axborot madaniyatiga ega avlodni shakllantirishga tayanishi zarur.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Komilov, J., Isaeva, G., Jonzokova, S., Nosirova, D., & Suleymanova, R. (2021). Innovative approaches of psychological training of young sportsmen to the competitions. *Ilkogretim Online*, 20(3).
2. Suleymanova, R. (2023). PEDAGOGICAL ASPECTS OF FORMING MEDIA EDUCATION LITERACY. *Science and innovation*, 2(B3).
3. Ra'no, D. S., Khidirova, M. Q., Nosirova, D. S., & Jonzoqova, S. A. COLLABORATIVE LEARNING TECHNOLOGY BASED ON THE CONTENT OF THE FORMATION OF STRATEGIC COMPETENCE..
4. Masterman L. *Teaching the Media*. London: Routledge, 1985.
5. Kellner D., Share J. *Critical Media Literacy, Democracy, and the Reconstruction of Education*. New York: Peter Lang, 2007.